

Asia Teoksen käyttäminen, kirjasto

Hakija A

Annettu 3.1.1990

Tiivistelmä *Tekijänoikeusneuvoston lausunto oppilaitoskirjaston materiaalihankintaa, materiaalin käsittelyä ja lainausta koskevista tekijänoikeuskysymyksistä erikseen kirjallisten teosten ja sävellysteosten nuottien sekä elokuvateosten ja musiikkitalenteiden osalta.*

SELOSTUS ASIASTA

Kirjastonhoitaja A on pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa oppilaitoskirjaston toimintaa koskevissa tekijänoikeuskysymyksissä.

Lausuntopyynnöstä ilmenee, että B:n kaupunkiin on valmistunut Suomen suurin sosiaalialan ammatti- ja täydennyskoulutukseen erikoistunut oppilaitos. Oppilaitos kouluttaa ammattiin noin 800 alan opiskelijaa ja lisäksi noin 200 aikuiskoulutukseen osallistuvaa opiskelijaa. Oppilaitoksessa on tällä hetkellä 60 opettajaa.

Oppiainevalikoima on laaja ja monipuolinen. Siihen kuuluu muun muassa sosiaalipolitiikan, erityispedagogiikan, kasvatustieteen, terveydenhuollon, julkis- ja yksityisoikeuden, johtamistaidon, taloushallinnon, psykologian, kuvaamataidon ja kielten opetusta.

Oppilaitokseen on perusteilla ammattikasvatushallituksen alainen kirjasto, johon hankitaan muun muassa kirjallisuutta ja muita painotuotteita sekä videoita ja musiikkitalenteita. Kirjasto lainaa opiskelijoille, opettajille ja henkilökunnalle materiaalia myös kaukolainoina maan yleisistä ja tieteellisistä kirjastoista, mikäli kaukolainapyyntö koskee opetus- tai opiskelukäyttöä.

Lausunnon pyytäjä haluaa selvitystä seuraaviin materiaalihankintaa ja materiaalin käsittelyä koskeviin tekijänoikeudellisiin seikkoihin:

Yleissivistävä ja oppikirjallisuus

– kirjallisuutta käytetään lähinnä käsikirjastoluonteisesti oppilastöissä ja opetustoiminnassa

- kirjallisuutta lainataan mahdollisuuksien ja materiaalivarojen mukaan myös kotiin
- lainausoikeus on vain oppilaitoksen opiskelijoilla, opettajilla ja henkilökunnalla

Videot

- opetuskäyttöön
- kysymyksessä valtion audiovisuaalisen keskuksen myymä materiaali
- mahdollisesti myös Oy Yleisradio Ab:n Tallennepalvelun materiaalia
- videoita ei lainata kotikäyttöön

Musiikkitalenteet

- kirjastoon hankitaan klassisen ja nykymusiikin musiikkiteoksia kasetteina, levyinä ja cd-tallenteina
- musiikkiaineistoa ei lainata kotiin
- musiikkiaineistoa käytetään opetuksessa ja opiskelussa sekä viihtymistarkoituksessa kirjaston aukioloaikoina

Nuotit

- käytetään opetuksessa ja opiskelussa
- nuotteja lainataan mahdollisesti myös kotiin
- lainausoikeus on oppilaitoksen opiskelijoilla, opettajilla ja henkilökunnalla

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntoaan seuraavan.

Kirjallisen tai taiteellisen teoksen luoneella on tekijänoikeus teokseensa. Tekijänoikeus tuottaa tekijälle tekijänoikeuslain (404/61) 2 §:n mukaan yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin. Kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteelle, jolla se voidaan toisintaa. Tällaista kappaleen valmistamista on esimerkiksi musiikki- tai videotallenteen kopiaaminen.

Teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi tai sitä muutoin levitetään yleisölle tai näytetään julkisesti. Tilaisuus on julkinen, kun siihen on pääsy ennalta määräämättömällä tai suurella henkilökoukolla.

Tekijänoikeuteen liittyvät käsitteet julkistaminen ja julkaiseminen. Teos on tekijänoikeuslain 8 §:n mukaan julkistettu, kun se on luvallisesti saatettu yleisön saataviin. Julkaistuksi teos katsotaan, kun sen kappaleita on tekijän suostumuksella saatettu kauppaan tai muutoin levitetty yleisön keskuuteen. Julkaistu teos on myös aina julkistettu.

Tekijänoikeutta on rajoitettu tärkeiksi katsottujen sivistyksellisten ja muiden intressien sekä käytännön syiden vuoksi. Tällaisia rajoituksia ovat muun muassa oikeus valmistaa julkistetusta teoksesta kappaleita yksityiskäyttöön. Yksityiskäyttöön valmistettua kopiota ei saa käyttää muuhun tarkoitukseen. Tekijänoikeuslain 20 §:n nojalla voidaan julkaistu teos esittää julkisesti opetuksen yhteydessä. Säännös ei koske elokuvateosta.

Tekijänoikeuslain 17 §:ssä säädetään radio- ja televisiolähetysten kopiointista opetuskäyttöön. Lukuisia tietyn alan suomalaisia tekijöitä edustava järjestö voi antaa luvan sovitulla ehdoilla valmistaa äänen tai kuvan talteenottamisen avulla radio- tai televisiolähetykseen sisältyvän julkistetun teoksen kappaleita opetustoiminnassa tai tieteellisessä tutkimuksessa käytettäväksi. Luvan saaja voi vastaavin ehdoin valmistaa kappaleita sellaisestakin lähetykseen sisältyvästä saman alan teoksesta, jonka tekijää järjestö ei edusta. Lain säännöksellä on kahden sopimusosapuolen tekemän sopimuksen niin sanottu sopimuslisenssivaikutus ulotettu koskemaan myös sopimuksen ulkopuolista.

Opetusministeriö valtion edustajana ja Kopiosto ry ovat vuonna 1988 tehneet sopimuksen edellä mainitun aineiston nauhoittamisesta opetuskäyttöön. Sopimus koskee nauhoittamista yliopistoissa ja korkeakouluissa sekä kouluhallituksen ja ammattikasvatushallituksen alaisissa oppilaitoksissa, näiden palveluksessa olevan henkilöstön koulutuksessa sekä muussa valtion henkilöstökoulutuksessa. Sopimus koskee tietyin poikkeuksin kaikkien niiden alojen teoksia, valokuvia ja suorituksia, joilla Kopiosto ry:n jäsenjärjestöt toimivat.

Sopimuksen ehtojen mukaan on luvallista nauhoittaa ja kopioida opetustarkoituksessa valmistettuja ja lähetettyjä radio-ohjelmia pysyvään käyttöön ja televisio-ohjelmia käytettäväksi neljän vuoden ajan ohjelman lähetysajankohdasta lukien. Opetustarkoituksessa valmistettuina ja lähetettyinä radio- ja televisio-ohjelmina pidetään tietyin edellytyksin Oy Yleisradio Ab:n opetusohjelmia tuottavien yksiköiden ohjelmia. Myös pohjoismaiden yleisradioyhtiöiden yhteistuotantoa olevien opetusohjelmien nauhoittaminen on sopimuksen nojalla sallittua.

Muiden kuin opetustarkoituksessa valmistettujen ja lähetettyjen radio-ohjelmien nauhoittaminen on sallittu sopimuksen ehdoin pysyvään käyttöön ja televisio-ohjelmien kahden vuoden ajaksi lähetysajankohdasta. Ulkomaisten ohjelmien tai videolevitykseen tarkoitettujen elokuvien

tai mainoksien nauhoittaminen ei ole sallittua. Valtion audiovisuaalinen keskus ja kuntien oppimateriaali- ja audiovisuaaliset keskuksat saavat valmistaa nauhoituksia edellä mainituille laitoksille lainattavaksi, vuokrattavaksi, myytäväksi tai muutoin luovutettavaksi.

Kun kirjallinen tai sävellysteos on julkaistu, saa kappaleita, jotka julkaiseminen käsittää, edelleen levittää sekä näyttää julkisesti tekijänoikeuslain 23 §:n nojalla. Tämä rajoitussäännös mahdollistaa kirjojen ja nuottien kirjastolainauksen. Sävellysteoksen nuotteja ei kuitenkaan ilman tekijän suostumusta saa vuokrata yleisölle.

Tekijänoikeuslain 5 luvussa säädetään tekijänoikeutta lähellä olevista oikeuksista. Esittävän taiteilijan kirjallisen tai taiteellisen teoksen esitystä ei tekijänoikeuslain 45 §:n mukaan saa hänen suostumuksettaan ottaa äänilevyyn, elokuvaan tai muuhun laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa. Tällaista tallennettua esitystä ei taiteilijan suostumuksetta saa siirtää toiseen tuollaiseen laitteeseen eli kopioida, ennen kuin 25 vuotta on kulunut tallentamisvuodesta.

Tekijänoikeuslain 46 §:n mukaan ei äänilevyä tai muuta laitetta, johon ääni on otettu, saa valmistajan suostumuksetta jäljentää, ennen kuin 25 vuotta on kulunut äänittämisvuodesta.

Vastaukset esitettyihin kysymyksiin

1. Kirjalliset teokset ja sävellysteosten nuotit (Yleissivistävä ja oppikirjallisuus sekä nuotit)

Kuten edellä on todettu, kirjojen ja nuottien lainaaminen on mahdollista suoraan tekijänoikeuslain 23 §:n nojalla. Kirjallisten teosten laadulla ei ole merkitystä lainaamisoikeuden suhteen. Nuottien vuokraaminen edellyttää tekijän nimenomaista lupaa.

2. Elokuvateokset (Videot)

Kaikki elokuvateokset ovat tekijänoikeuslain suojaamia. Teoksen tallennusalustalla (esimerkiksi avokela tai videokasetti) ei ole tässä suhteessa merkitystä. Elokuvateoksen julkiseen esittämiseen tarvitaan aina tekijän lupa. Hankittaessa ohjelmatallenteita valtion audiovisuaaliselta keskukselta tallenteen käyttämisen ehdot määräytyvät opetusministeriön ja Kopioisto ry:n välillä tehdyn, opetustoiminnassa ja tieteellisessä tutkimuksessa tapahtuvaa radio- ja televisio-ohjelmien nauhoittamista ja nauhoitteiden käyttöä koskevan sopimuksen mukaisesti, joten erityistä esityslupaa ei tältä osin tarvita. Muunlaisten elokuvateosten esittämisestä on sovittava elokuvan levitysoikeuden haltijan kanssa.

Kopiosto ry voi myöntää luvan Oy Yleisradio Ab:n ohjelmatalenteilla olevien suojattujen teosten, suoritusten ja valokuvien käyttämiseen edustamiensa tekijänoikeuksien haltijoiden puolesta. Kirjasto voi siten kääntyä Kopioston puoleen saadakseen luvan Yleisradion ääni- ja kuvatallenteiden esittämiseen ja lainaamiseen yksityishenkilöille.

3. Musiikkitalenteet

Musiikin alalla tekijän yksinoikeus teokseensa merkitsee sitä, että musiikkitalenteen julkinen esittäminen tai kopioiminen edellyttävät lähtökohtaisesti tekijöiden lupaa. Tekijänoikeuslain edellä selostetun 20 §:n nojalla voidaan julkaistuja musiikkiteoksia kuitenkin esittää suoraan lain nojalla opetuksen yhteydessä. Säännös koskee kaikkea julkista opetusta. Musiikkitalenteiden käyttö taustamusiikkina kirjaston tiloissa edellyttää sen sijaan oikeudenhaltijoiden suostumusta. Sävelteosten oikeudenhaltijoiden eli säveltäjien, sovittajien, sanoittajien, kääntäjien ja musiikkikustantajien oikeuksia valvoo Suomessa Teosto ry, joka asiakassopimustensa perusteella myöntää keskitetysti musiikin tallennus- ja esityslupia kaikkien oikeudenhaltijoiden puolesta.

Tekijänoikeusneuvosto suosittaa, että niiltä osin kuin lausuntopyynnössä tarkoitettujen teosten tallennus-, esittämis- ja levitysoikeudet eivät määrydy edellä selostettujen yleissopimusten säännösten perusteella, kirjasto kääntyisi useita tekijätahoja edustavien Kopiosto ry:n ja Teosto ry:n puoleen lupaehtojen ja käyttöoikeuden laajuuden selvittämiseksi.